

Франшиза – це хороший спосіб інвестувати в бізнес для підприємців, які не мають часу чи бажання придумувати і реалізувати свої власні ідеї. Маючи певну суму коштів для інвестицій, можна доєднатися до вже існуючої франчайзингової мережі і розвивати свій бізнес в ній.

Отже, можемо підвести підсумок і сказати що франчайзинг - це хороша можливість бути незалежним підприємцем і при цьому користуватися всіма перевагами ефекту масштабу і великого гравця на ринку.

Джерела та література:

1. Методическое пособие для будущих участников франчайзинговых сетей / А. А. Кривонос, Е.А. Кривонос. – 4-е изд., испр. – К. : Ассоциация франчайзинга, Изд-кий центр, 2010. – 87 с.
2. John Hamilton Pratt. Franchising: Law and Practice / John Hamilton Pra. – London : Sweet & Maxwell, 1999. – А24006.
3. Дельтей Ж. Франчайзинг. La franchise commerciale / Ж. Дельтей. – СПб. : Нева, 2003. – 128 с.
4. Франчайзинг от простого к сложному. – К. : Ассоциация франчайзинга, Изд-кий центр, 2010. – 71 с.
5. Джерело : газета : спецвып. к выставке «Франчайзинг 2011» «Мир Франчайзинга» // Информационное ревью Ассоциации фрanchайзинга Украины. – 2011. – № 49. – 8 с.
6. Асоціація франчайзингу України : [Електронний ресурс] : офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.franchising.org.ua/>

Козоріз А.В.

УДК 336.113.23, 369.014.3

СОЦІАЛІЗАЦІЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Постановка проблеми. У самій концепції суспільства закладений принцип кооперації заради досягнення поставлених завдань та цілей спільними зусиллями. Людська спільнота функціонує заради досягнення нової якості життя через цикл суспільного виробництва. Невід'ємною частиною процесу суспільного відтворення є розподіл результатів спільної праці. Кожна соціально-економічна формація утворює відповідний механізм здійснення цього розподілу, вкладаючи у нього як об'єктивні засади функціонування економічної системи, так і певні світоглядні елементи. Всередині будь-якої суспільно-економічної формації виникають незахищені групи населення, для яких розподіл економічних благ відбувається дискримінаційним методом. Сучасна ринкова економіка здійснює розподіл благ, керуючись наявними у суб'єктів економічної системи фінансовими ресурсами. Безперечно, наявність пригнічуваних верств населення є вадою будь-якого суспільства, а тому логічним є генеральне прагнення до ліквідації цієї вади. Тому сучасна змішана економічна система розвинутих країн, що базується на ринкових відносинах, все більша увага звертає на соціальний захист населення та переходить від акценту на інтересах держави і підприємств до акценту на інтереси особистості. Організацію виконання соціальних функцій бере на себе держава, як гарант суспільної кооперації, через інструменти соціальної політики [3]. Ці функції набувають все більшого значення, а ідеологія державного соціального гуманізму поширюється через механізм глобалізації. Україна є безпосереднім учасником бурхливого процесу глобалізації, а тому питання визначення та дослідження явища соціалізації економіки України набуває виключної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державна соціальна політика як процес посилення соціальної спрямованості економічного розвитку досліджується в економічній літературі впродовж усього періоду становлення та розвитку економічної теорії. Цій темі присвячені роботи таких зарубіжних вчених як: Т.Ганслі, Г.Беккер, М. Блеунт, Дж. Мінцер, Р.Бар, М.Блауг, Р.Гейлбронер, Л.Тароу, Є. Долан, Дж. Сакс і інші. Значний внесок в поглиблення цієї теми зробили такі вітчизняні вчені, як: І. Лукинов, М. Долішній, Е. Лібенова, О. Грішнова Л. Безчасний; С. Злупко, В. Мандибуря, В. Куценко, Гришкін В.О, С.Вовканич, Г.Башнянин, М. Романюк та ін.

Однак у наукових працях питання соціалізації економіки здебільшого досліджується з позицій безпосередньої оцінки видатків держави соціального спрямування та визначення впливу цих видатків на рівень життя мало захищених верств населення. В той же час сутність соціалізації як еволюційного, трансформаційного процесу, що відбувається із ринково-орієнтованим суспільством, досліджена недостатньо.

У цій статті робиться спроба проаналізувати та визначити спільні і відмінні риси між причинами, механізмами та наслідками процесу соціалізації економіки розвинутих країн та України. Відповідно, метою даної статті є визначення терміну «соціалізація ринкової економіки» та аналіз сутності цього процесу для українських державних фінансів.

Виклад основного матеріалу. Термін «соціалізація ринкової економіки» є багатограним та може трактуватися з різних точок зору [1]. Розглянемо два основні визначення. З точки зору економічної теорії соціалізація ринкової економіки – це притаманний державам із демократично-ринковим суспільним устроєм процес переорієнтації пріоритетів діяльності державного та приватного секторів економіки на обслуговування гуманістичних потреб суспільства [2]. З точки зору фінансів, соціалізація ринкової економіки є поступова переорієнтація приватних та державних грошових потоків на фінансування суспільних потреб, або потреб незахищених верств населення. Таким чином, у економічній системі відбувається розширення соціального сектору, орієнтація на потреби кожного члена суспільства, пріоритетом стає особистість та розвиток її потенціалу. Такі тенденції ілюструються фінансовими

показниками: зростає частка соціальних видатків у ВВП, збільшується роль державного бюджету, згладжується соціальна диференціація.

Зростання рівня соціалізації економіки притаманне, в основному, для розвинених країн (більшість країн ЄС, США). Розглянемо механізм соціалізації економіки у розвинених країнах, щоб порівняти його із процесами в українській економічній системі. Динаміку обсягів соціальних видатків зображено у таблиці 1.

Таблиця 1. Обсяг соціальних видатків бюджетів деяких країн ЄС, %ВВП

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Євросоюз в середньому	20,3	20,6	20,7	20,9	20,8	20,2	20,6	20,2
Німеччина	16,8	17,2	17	17,4	17,2	16,6	16,6	16,3
Франція	12,4	12,6	12,5	12,3	12,6	12,4	12,5	12,0
Угорщина	20,1	21,9	22,1	23,2	25	21,1	20,5	19,8
Польща	21,6	21,7	20,5	20,7	20,9	20	20,8	20,1
Словакія	11,8	14,8	12,6	11,1	10,9	9,5	8,7	8,6

Джерело: складено автором за даними Європейського комітету статистики [8].

До соціальних видатків у цьому дослідженні включено видатки на охорону здоров'я, освіту, розвиток спорту та прямі видатки на соціальний захист. Ми спостерігаємо тенденцію до поступового зростання частки соціальних видатків у ВВП, що може свідчити про процес соціалізації економіки. Особливим є кризовий період 2008-2009 рр., який показав, що економічна рецесія миттєво відображається на процесі соціалізації та веде до стрімкого зниження соціальних стандартів.

Окремо варто розглянути механізм соціалізації ринкової економіки розвинених країн. Даний процес є проявом переходу кількісних змін у якісні: від кількісного зростання добробуту держави (зростання ВВП, обсягів зовнішньоекономічної діяльності, рівня життя населення) до якісних змін у суспільних відносинах [6]. Між класично протилежними суспільними верствами найманою робочою силою та власниками приватного капіталу, - зменшується соціальний розрив за рахунок загального зростання добробуту [4]. Приватний капітал, який отримує достатні для розширеного відтворення прибутки, спроможний прийняти на себе додатковий тягар соціальних зобов'язань відносно найманої робочої сили [7]. У свою чергу наймана робоча сила отримує заробітну плату, дає змогу сформувати фінансові ресурси, необхідні для підтримання високої якості життя. Держава у цій ситуації відіграє роль фінансово-правового регулятора, який забезпечує роботу податкового механізму перерозподілу доходів та виконує певні соціальні функції. Таким чином, утворюється самопідтримувана система соціалізації економіки: зростання доходів суб'єктів підприємницької діяльності призводить до загального збільшення доходів населення та податкових надходжень держави, а платоспроможне населення та соціально-орієнтована діяльність держави, у свою чергу, створюють сприятливі умови для подальшого зростання доходів суб'єктів підприємництва. Однак, як показали кризові роки, виведення з ладу однієї ланки цієї системи призводить до сповільнення процесу соціалізації та змушує уряди країн на непопулярні кроки щодо скорочення соціальних видатків.

Сформулюємо основні фактори соціалізації ринкової економіки розвинених країн:

- накопичення суб'єктами економічної системи достатніх фінансових ресурсів для сталого розширеного відтворення;

- сприятлива кон'юнктура на внутрішньому та зовнішньому ринках, стабільний попит;

- висока культура ведення бізнесу та його здатність брати на себе соціальні зобов'язання;

- ефективні механізми оподаткування та використання бюджетних коштів.

За сприятливих умов, цей процес веде до наступних наслідків:

- якісна зміна характеристик суспільно-економічної формації, поступове розмивання меж суспільних верств, згасання суперечностей між протилежними за відношенням до капіталу верствами населення;

- більш рівномірний розподіл капіталу та національного багатства між членами суспільства, зменшення суспільної диференціації за наявними фінансовими ресурсами;

- розвиток різних форм соціального партнерства;

- зміна структури попиту населення, орієнтація на особистісні цінності;

- розвиток різноманітних форм асоційованої власності, збільшення кількості власників цінних паперів;

В результаті визначальним наслідком стає загальне, відносно рівномірне, зростання рівня життя всіх верств населення.

Без сумніву, такий процес соціалізації є позитивним, природнім. Фактично, відбувається «дорослішання» ринкової економіки, утворення нової, більш справедливої та гармонійної, суспільно-економічної формації на базі сповненої протиріч класової системи.

В той же час, розглянемо ситуацію, що склалася в Україні (табл. 2). За фінансовими показниками ми можемо свідчити про наявний процес соціалізації економіки.

Таблиця 2. Обсяг соціальних видатків українського зведеного бюджету

Роки	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Соціальні видатки, млрд. грн.	33,9	39,7	52,5	85,7	99,3	125,3	176,5	190,4
Частка соціальних видатків у ВВП, %	15,0	14,8	15,2	19,4	18,2	17,4	18,6	20,8
Частка соціальних видатків у видатках бюджету, %	56,1	52,4	51,8	60,5	56,6	55,4	57,1	62,0

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [9] та ДПА України

Україна випереджає за обсягами соціальних видатків розвинені європейські країни, такі як Німеччина або Франція. Але варто відмітити, що для Євросоюзу середній показник соціальних видатків у структурі видатків бюджету складає 47%-50%, в той час як для України цей показник перевищує 55% та у 2009 році сягнув 62%.

Особливо необхідно звернути увагу на період 2008-2009, коли у під час кризи частка соціальних видатків у ВВП зросла до 20,8%, а у структурі видатків бюджету – до 62%. Ця тенденція є протилежною до тої, що ми спостерігали для ЄС. Вже цього факту достатньо, щоб поставити під сумнів весь механізм соціалізації економіки. Якщо для Європи чітко спостерігається залежність між рецесією та зниженням рівня соціалізації, то українська економіка переносила рецесію у режимі додаткового навантаження.

Показник кореляції між двома множинами даних, розмірами соціальних видатків та ВВП, складає 0,99, що свідчить про майже лінійну функціональну залежність. Це демонструє всеохоплюючий процес явища соціалізації економіки; рівень соціалізації є похідним від рівня ВВП.

Важливим елементом при аналізі соціалізації економіки є доходи населення [1]. В Україні за досліджуваний період склалася наступна структура доходів: 40% припадає на заробітну плату, а 38% на соціальні виплати та трансферти. Такий стан доходів населення свідчить про неадекватну ситуацію щодо соціального забезпечення.

Необхідно відмітити, що при європейському рівні соціальних видатків, українська система соціального захисту надає послуги вкрай низької якості. Якщо для розвинених країн ефектом від соціалізації є зростання рівня життя, то в Україні можна спостерігати стабільно низький рівень життя за зростаючих соціальних видатків.

Порівняємо явища української та європейської соціалізації ринкової економіки за складовими елементами та основними проявами цього процесу:

- на відміну від потужного економічного базису, на якому будується європейська соціалізація, українська соціалізація відбувається за рахунок нарощування дефіциту, зовнішнього та внутрішнього державного боргу;
- господарюючі суб'єкти економіки України у своїй більшості нездатні сумлінно виконувати соціальні обов'язки перед найманою робочою силою;
- головним безпосереднім агентом виконання соціальних функцій виступає держава, система недержавного соціального захисту нерозвинена;
- неефективне адміністрування державних соціальних виплат та пільг призводить до високих витрат бюджету за низької якості соціального захисту;
- відбувається не зменшення, а поглиблення протистояння між верствами населення за ознакою відношення до капіталу;
- ринок цінних паперів та інші механізми прогресивного управління власністю не розвинені;
- ряд державних комунальних підприємств виконує квазіфіскальні функції, надаючи послуги за цінами, нижчими за собівартість цих послуг, що робить державний сектор економіки збитковим та позбавленим можливості розширеного відтворення.

У результаті такої соціалізації відбувається систематичне зниження рівня життя, скорочення обсягів внутрішнього попиту та поглиблення розриву між маргінальними групами населення за рівнем доходів.

Як ми бачимо, українська соціалізація ринкової економіки суттєво відрізняється від загальносвітової моделі. Рушійними силами цього процесу є глобальні тенденції, значна частка незахищеного населення, а також успадкована від СРСР філософія організації державних фінансів. Соціалізація української економіки – це не еволюційний вихід ринкової економіки на новий якісний рівень, а явище небезпечного з'єднання низькоцивілізованої ринкової економічної свідомості, радянського спадку в управлінні державними фінансами та слабкорозвиненої економіки.

Держава бере на себе зобов'язання, які вона систематично не здатна профінансувати. В таких умовах соціалізація стає небезпечною та чинить загрозу не тільки соціальним функціям держави, а й фінансовій безпеці держави в цілому. Якщо у європейських країнах соціалізація виступає прогресивним процесом, що призводить до системного покращення умов життя, то український сценарій у довгостроковій перспективі веде до подальшого погіршення умов життя.

У таких умовах вплив на державні фінанси проявляється у наступних явищах:

- функціонування державного та місцевих бюджетів, а також спеціальних державних фондів у режимі постійно зростаючого дефіциту та недофінансування;
- звуження фіскального простору для проведення реформ та структурних перетворень економіки;
- недофінансування цільових проектів та програм, що призводить до їх неефективності та провокує додаткові витрати бюджету;
- рецесія державного сектору економіки через виконання стратегічними підприємствами державного сектору квазіфіскальних функцій;
- наявність постійного фінансового тиску на фінансову безпеку держави, зниження рівня самостійності прийняття фінансових рішень урядом, зростання залежності від світових організацій-кредиторів.

Висновки та напрямки подальших досліджень. Український сценарій соціалізації економіки співпав за часом, але кардинально відрізняється за сутністю із загальносвітовими тенденціями. Явище, що має місце у національній економіці варто назвати «надмірна соціалізація» або «надсоціалізація». Існує парадокс

щодо цього терміну: соціальний захист населення в Україні неможливо назвати надмірним, у той же час як навіть така соціалізація економіки є надмірною на даному етапі розвитку національної економіки. Відповідно, для стабілізації ситуації, необхідно скорочувати соціальні видатки та створювати умови для розвитку системи недержавного соціального забезпечення. Непопулярні реформи, які необхідні для зниження небезпечно високого рівня соціалізації економіки, призведуть до тимчасового погіршення умов життя, але у перспективі призведуть до сталого розвитку. Необхідно розуміти, що світова соціалізація розвинених ринкових країн – підсумок століття ефективної роботи капіталістичної соціально-економічної формації, яка створила базис для соціалізації. Україна не має такого фінансового базису та запасу міцності для соціальних перетворень. В той же час держава обрала шлях перетворення до ринкових методів ведення господарства, тим самим відмовившись від старих способів організації соціального захисту населення та отримавши відставання від розвинених країн на десятки років. В такій ситуації головна задача національної економіки – використати суттєву «премію за відставання» та досвід розвинених зарубіжних країн. Тому, для ефективної соціалізації економіки України, знадобляться роки сумлінної праці, направленої на утворення матеріально-фінансового базису для подальших перетворення. Крім того, виникає потреба у подальших дослідженнях методології фінансування державних соціальних виплат та пільг, розробленої спеціально для України, з урахуванням особливостей української суспільно-економічної формації.

Джерела та література:

1. Григорян Г. М. Социализация содержания экономической науки – решающая основа ее обновления / Г. М. Григорян // Социальная экономика. – 2008. – № 1. – С. 14-21.
2. Слезингер Г. Э. Социальная экономика : учеб. / Г. Э. Слезингер. – М. : Дело и Сервис, 2009. – 368 с.
3. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / за ред. акад. НАН України В. М. Геєця; Ін-т економічного прогнозування. – К. : Логос, 2007. – 500 с.
4. Гриценко А. А. Социальная экономия как наука / А. А. Гриценко // Социальная экономика. – 2008. – № 1. – С. 7-13.
5. Экономическая теория (политэкономия) : учеб. / под общ. ред.: акад. В. И. Видяпина, акад. Г. П. Журавлевой. – М. : Инфра-М, 1999. – 560 с.
6. Лазня І. В. Відносини власності в умовах формування ринкової економіки в Україні / І. В. Лазня. – К. : Логос, 2006. – 316 с.
7. Рибалкін В. Акціонерна власність – внутрішня основа формування соціального ринкового господарства / В. Рибалкін, Л. Мамічева // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 47-56.
8. Європейський комітет статистики : [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
9. Державний комітет статистики України статистики : [Електронний ресурс] : офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Корнилюк А.В.

УДК 336

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТЕОРІЙ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. Достатній обсяг фінансових ресурсів виступає необхідною умовою інтенсифікації інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств. У більшості випадків інвестиційно-інноваційний розвиток підприємств вимагає поєднання власних і запозичених фінансових ресурсів, що зумовлює актуальність вивчення теорій формування структури капіталу.

Питанням дослідження структури капіталу присвятили свої праці вітчизняні і зарубіжні вчені: Л. Зінгалес, І. Івашковська, С. Майерс, Є. Ніворожкін, Н. Пойда-Носик, Л. Петришинець [1], Д. Репін. Однак теоретичні питання формування структури капіталу не набули достатнього висвітлення у вітчизняній науковій літературі.

Метою роботи є дослідження існуючих теорій структури капіталу підприємств. Досягнення поставленої мети передбачає: розкрити характерні риси теорії іррелевантності, неокласичних теорій структури капіталу; визначити можливість їх використання у фінансуванні інвестиційно-інноваційного розвитку вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Вивчення економічної літератури свідчить, що фахівцями досліджуються здебільшого три основні теорії структури капіталу підприємств: теорія іррелевантності М. Міллера-Ф. Модільяні [2], компромісна теорія (trade-off theory) (А. Крауз та Р. Літценбергер) [3] та теорія порядку фінансування (pecking order theory) С. Майерса та Н. Майлуфа [4, 5].

Основними постулатами теорії М. Міллера - Ф. Модільяні є: теза про іррелевантність структури капіталу при визначенні оптимального рівня інвестування, тобто однакова маржинальна вартість усіх типів інвестицій (включно з інвестиціями у інновації). При цьому витрачена одиниця грошей повинна приносити однакову очікувану дохідність (після врахування системного ризику).

У вказаній теорії використовуються наступні обмеження: неврахування фактору податкового щита та асиметрії інформації; ігнорування транзакційних витрат, дослідження ідеального ринку, які утруднюють її використання. Вказані обмеження на практиці обумовлюють різницю у вартості власних та позикових джерел фінансування інвестиційної діяльності. А саме вартість капіталу може різнитися через: податкові та неподаткові фактори; типи самих інвестицій (у матеріальні/нематеріальні активи).